

Łatak, Kazimierz

Koronacja i rekoronacja obrazu Matki Bożej Gietrzwałdzkiej

Komunikaty Mazursko-Warmińskie 1, 31-38

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Kazimierz Łatak

KORONACJA I REKORONACJA OBRAZU MATKI BOŻEJ GIETRZWAŁDZKIEJ

O Gietrzwałdzie tytułem wstępu

Gietrzwałd – skromna wieś na pograniczu warmińsko-mazurskim, o ponad siedemsetletniej tradycji, bo lokowana w 1352 r. przez kapitułę warmińską – na karty wielkiej historii kościelnej i światowej wpisała się w ostatnim ćwierćwieczu XIX w., a to dzięki objawieniom maryjnym. Niezwykle wydarzenia trwały tu od wieczoru 27 czerwca do wieczoru 16 września 1877 r. W sumie osiemdziesiąt dwa dni. Trzynastolena Justyna Szafryńska i dwunastoletnia Barbara Samulowska na rosnącym przed kościołem drzewie klonu widziały „światłość wielką, a w tej światłości Panią, która nazwała się Najświętszą Maryją Panną Niepokalanie Poczętą”. Pani objawiła się wizjonerkom sto sześćdziesiąt razy. Rozmawiała z nimi po polsku, odpowiadając na liczne pytania oraz prosząc o odmawianie różańca, powstrzymanie się od grzechów, życie w trzeźwości, czynienie pokuty i zbudowanie kaplicy¹. Wydarzenia odbiły się szerokim echem w całej ówczesnej Europie, odświeżając zarazem niewygodną sprawę polską. Do Gietrzwałdu zaczęli masowo napływać pielgrzymi. Już w trakcie ich trwania miejscowość odwiedziło około 300 tys. osób, w tym około dwustu księży². Sto lat później, tj. 11 września 1977 r., biskup warmiński Józef Drzazga po dokładnej

---

¹ F. Hipler, *Die Erscheinungen in Ditrichswalde für das katholische Volk nach amtlichen Berichten dargestellt*, Braunsberg 1877; W. Szota, *Nowenna do Matki Bożej Gietrzwałdzkiej*, Kraków 1949; S. Ryłko, *Dzieje parafii Gietrzwałd na Warmii po rok 1877*, Kraków 1992; idem, *Laskami słynący obraz Matki Bożej Gietrzwałdzkiej*, Kraków 1992; S. Świś, *Bądź pochwalona Pani Gietrzwałdzka*, Kraków 1992; B. Tomczyk, S. Ryłko, *Siostra miłosierdzia Barbara Samulowska wizjonerka z Gietrzwałdu i inne osoby obdarzone łaską objawień*, Kraków 1999; W. Nowak, J. Wojtkowski, *Gietrzwałd*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 5, Lublin 1989, ss. 1069–1071; C. Ryszka, *Łaska objawień. Barbara Samulowska z Gietrzwałdu*, Olsztyn 2005; *Barbara Samulowska z gietrzwałdzkich objawień*, oprac. K. Brzozowski, Olsztyn 2005; S. Achremczyk, *Historia Warmii i Mazur*, Olsztyn 1997, ss. 218–219; K. Brzozowski, S. Budzyński, J. Korcz, *Sanktuarium Maryjne w Gietrzwałdzie*, Warszawa 2002, ss. 11–12; K. Brzozowski, *Różaniec w Sanktuarium w Gietrzwałdzie*, w: *Odkrywanie Różańca*, Częstochowa–Kraków 2003, ss. 137–143; A. Kopiczko, *Objawienia gietrzwałdzkie w świetle zbiorów Archiwum Archidiecezji Warmińskiej w Olsztynie*, w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu*, Częstochowa–Gietrzwałd 2003, ss. 29–37; J. Obląg, *Objawienia Matki Bożej w Gietrzwałdzie, ich treść i autentyczność w opinii współczesnych (w stulecie objawień 1877–1977)*, *Studia Warmińskie*, 1977, nr 14, ss. 7–73; M. Zientara-Malewska, *Gietrzwałd – dzieje polskości*, Warszawa 1976; J. Jasiński, *Polityczna i religijna rola ośrodka gietrzwałdzkiego w latach 1877–1914*, w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu*, Częstochowa–Gietrzwałd 2003, ss. 7–28; B. Mieszczyńska, *Klasztor Kanoników Regularnych Laterańskich w Gietrzwałdzie w latach 1945–1992*, Olsztyn 2006 [mps pracy magisterskiej w; Archiwum Parafii Gietrzwałd (dalej:APG)]; K. Łatak, *Objawienia maryjne w Gietrzwałdzie*, *Martyria*, 2006, t. 9, ss. 16–17; idem, *Wizjonerki gietrzwałdzkie*, *Martyria*, 2006, t. 10, ss. 14–15; idem, *Kanonicy regularni laterańscy na Warmii i Mazurach w latach 1945–2005*, w: *Ad fontes. Studia ofiarowane Księdzu Profesorowi Alojzemu Szorcowi w siedemdziesięciolecie urodzin*, pod red. Z. Jaroszewicz-Pierestawcew, I. Makarczyk, Olsztyn 2006, ss. 195–217.

² W. Nowak, J. Wojtkowski, *Gietrzwałd*, ss. 1070–1071; C. Ryszka, *Łaska objawień. Barbara Samulowska z Gietrzwałdu*, passim; J. Jasiński, *Polityczna i religijna rola ośrodka gietrzwałdzkiego w latach 1877–1914*, passim; J. Jezierski, *Znaczenie objawień gietrzwałdzkich*, w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu*, Częstochowa–Gietrzwałd 2003, ss. 155–157.

analizie historyczno-teologicznej wydarzeń gietrzwałdzkich, uznał ich nadprzyrodzony charakter i odrębnym dekretem ogłosił, że były one prawdziwymi objawieniami Matki Bożej³. Gietrzwałd od zarania swoich dziejów był wsią parafialną. Pierwszy kościół, jak zdaje się sugerować dotychczasowa kwerenda historyczna, był drewniany, a wzniesiono go niebawem po lokacji wsi⁴. Obecny kościół, znacznie rozbudowany w latach 1882–1884, wzniesiono najprawdopodobniej w ostatnim ćwierćwieczu XV wieku. Konsekrował go 31 marca 1500 r. pierwszy sufragan warmiński augustianin Jan Wilde⁵. Po rozbudowie świątyni zmieniono jej wystrój. Z dawnych pomników kultu i zarazem sztuki sakralnej zachowały się jedynie: drążona w kształcie kielicha granitowa kropielnica, która wcześniej służyła za chrzcielnicę, datowana na przełom XIV/XV w.; Pieta, której powstanie historycy sztuki datują na około 1425 r., a która jeszcze w 1583 r. znajdowała się w ołtarzu głównym, kilka obrazów apostołów, obraz Matki Bożej Częstochowskiej oraz obraz Matki Bożej Pani Świętej Warmii, który nas tu interesuje najbardziej⁶.

Obraz Matki Bożej Gietrzwałdzkiej

Gietrzwałdzka Ikona Matki Bożej, postrzegana i opisywana jako łaskami słynąca albo cudowna, nie posiada jeszcze pełnej monografii naukowej. Dotąd najszerszej opisali ją Marian Bartyński⁷, ks. bp Jan Obląk⁸, ks. prof. Władysław Nowak⁹ oraz ks. prof. Stefan Ryłko CRL¹⁰. Ikona zaliczana do gotyckich Hodogitrii polskich, powstała w XVI w. w warsztacie wciąż nierozpoznanego malarza¹¹. Obraz namalowano farbami olejnymi na płótnie o wymiarach 103 x 125 cm, które później naklejono na deskę. Spora liczba podobnych wizerunków znajdujących się w kościołach Wielkopolski, od Poznania i Kościana począwszy, zdaje się sugerować, że właśnie tu należałoby może szukać mistrza i pracowni, z której wyszła. Nie mamy też całkowitej pewności co do czasu jej sprowadzenia i instalacji w kościele gietrzwałdzkim. Wydaje się jednak, że miało to miejsce w ostatniej ćwierci XVI w. za sprawą ks. Jerzego Wolffa, stypendysty kardynała Stanisława Hozjusza, absolwenta uniwersytetu w Lipsku, proboszcza w parafii gietrzwałdzkiej w latach 1570–1617¹². Zebrany dotychczas materiał źródłowy wskazuje, że pierwotnie obraz ozdabiał nastawę ołtarza bocznego, a uzyskawszy pobożne uznanie parafian, został przeniesiony do ołtarza głównego, w miejsce XV-wiecznej Piety, co stało się po roku 1583, a przed rokiem 1597¹³. Z XVII w.

³ Treść dekretu została opublikowana m.in. w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu*, ss. 159–160.

⁴ S. Ryłko, *Dzieje parafii Gietrzwałd po rok 1877*, Olsztyn 2006, ss. 35–36.

⁵ Ibidem, s. 38.

⁶ J. Piskorska, *Zabytki ruchome w kościołach i kaplicach dekanatów Olsztyn Południe i Północ według stanu z 1975 roku. Inwentarz ruchomych zabytków sztuki kościelnej diecezji warmińskiej*, Studia Warmińskie, 1977, t. 14, ss. 571–579.

⁷ M. Bartyński, *Rys historyczny obrazu i objawień Najświętszej Maryi Panny w Gietrzwałdzie*, w: *Księga Pamiątkowa Maryjańska*, t. 2, Lwów–Warszawa 1905.

⁸ J. Obląk, *Pani Ziemi Warmińskiej*, Ateneum Kapłańskie, 1957, t. 54, ss. 47–61.

⁹ W. Nowak, *Historia obrazu i kultu Matki Bożej Gietrzwałdzkiej*, Studia Warmińskie, 1977, t. 17, ss. 109–136.

¹⁰ S. Ryłko, *Łaskami słynący obraz Matki Bożej Gietrzwałdzkiej*, Kraków 1995.

¹¹ J. Piskorska, *Zabytki ruchome w kościołach i kaplicach dekanatów Olsztyn*, s. 572; W. Nowak, *Historia obrazu i kultu Matki Bożej Gietrzwałdzkiej*, Studia Warmińskie, 1977, t. 17, ss. 109–136; S. Ryłko, *Dzieje parafii*, ss. 48–50; idem, *Łaskami słynący obraz Matki Bożej Gietrzwałdzkiej*, passim.

¹² Jerzy Wolff, ur. 1545 r. w Olsztynie, studiował w Braniewie i w Lipsku, święcenia kapłańskie otrzymał w 1567 r. Posiadał bogatą bibliotekę. Parafii gietrzwałdzkiej pozostawił kielich mszalny. Zob. A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1525–1821*. Cz. 2: *Słownik*, Olsztyn 2000, s. 354.

¹³ W. Nowak, *Historia obrazu i kultu Matki Bożej Gietrzwałdzkiej*, passim; S. Ryłko, *Łaskami słynący obraz Matki Bożej Gietrzwałdzkiej*, passim. XV-wieczna Pieta znajduje się dzisiaj w oratorium w domu zakonnym.

pochodzą pierwsze wyraźniejsze ślady jego kultu, aczkolwiek był to kult wewnątrzparafialny. W pierwszej połowie XVIII w. ozdobiono go srebrnymi sukniami i koronami, które wyszły z warsztatu złotników olsztyńskich. Oznaczało to na pewno wzrost pobożnego uznania i kultu obrazu, ale wciąż był to kult lokalny, wewnątrzparafialny. Sygnalizowane w aktach z drugiej połowy XVIII i z pierwszej połowy XIX w. losiery, czyli pielgrzymki z sąsiednich parafii, m.in. Wrzesiny i Sząbruka do Gietrzwałdu na uroczystości głównego odpustu należy kojarzyć bardziej z samym odpustem niż z przekonaniem o nadzwyczajności tutejszego obrazu Matki Bożej. Z losierami bowiem udawała się także parafia Gietrzwałd na odpust do Wrzesiny i do Sząbruka, a kościoły te nie szczyły się żadnymi łaskawymi obrazami. Po rozbudowie świątyni w latach osiemdziesiątych XIX stulecia obraz nie powrócił już na swoje dawne miejsce. W nastawie nowego ołtarza głównego, dziele warsztatu miejscowych stolarzy Józefa i Augusta Lorkowskich, umieszczono figurę Matki Bożej Niepokalanie Poczętej, wykonaną zgodnie z opisami wizjonerek. Obraz umieszczono natomiast w ołtarzu na emporze bocznej, gdzie przetrwał do 1949 r.¹⁴ W grudniu 1949 r., przy dość wyraźnym zresztą niezadowoleniu parafian, został ponownie umieszczony w ołtarzu głównym¹⁵. Odtąd też datuje się łączenie albo ukazywanie jego szczególnej więzi z historią sanktuarium i samymi objawieniami.

Starania o koronację

Inicjatywa koronacji obrazu Matki Bożej Gietrzwałdzkiej wyszła od ks. prof. Stefana Ryłki, kanonika regularnego laterańskiego, który w latach 1957–1961 był w Gietrzwałdzie wikariuszem. To on jako początkujący historyk Kościoła i zakonu zainteresował się szerzej dziejami parafii, w której kanonicy osiedli w sierpniu 1945 r., przebiegiem objawień, losami wizjonerek, postacią proboszcza z czasów objawień Augustyna Weichsela oraz samym obrazem. Do poszczególnych tematów zebrał sporo materiałów źródłowych, które częściowo przekazał do archiwum prowincjalnego w Krakowie. Na podstawie zebranych materiałów, pod kierunkiem naukowym o. prof. Eugeniusza Hieronima Wyczawskiego, opracował dzieje parafii Gietrzwałd do roku 1877. Opracowanie to zostało przedstawione na Wydziale Teologicznym Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie jako praca doktorska¹⁶. Wiosną 1962 r. ks. Stefan Ryłko odbył w Krakowie rozmowę na temat swojej gietrzwałdzkiej kwerendy z o. Bronisławem Natońskim, historykiem zakonu jezuitów¹⁷. W trakcie dyskusji nad materiałami odnoszącymi się do wystroju świątyni pojawiła się sprawa obrazu Matki Bożej, jego dawności, kultu, znaczenia i roli. Słuchając opowiadania ks. Ryłki o Obrazie Gietrzwałdzkim, o. Natoński porównał jego dzieje z dziejami obrazu Matki Bożej Pocieszenia w Nowym Sączu, którego jezuita przygotowawali akurat uroczystą koronację koronami papieskimi¹⁸. Zachęcony tym porównaniem ks. Ryłko skierował rozmowę na temat możliwości takiej koronacji również Obrazu Gietrzwałdzkiego. O. Natoński, jak zapisał później ks. Ryłko, nie tylko odniósł się przychylnie do rzuconej myśli, ale wprost „radził przeprowadzić tę akcję, zapewniając,

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ W. Szota, *O przeniesieniu Cudownego Obrazu Pani Gietrzwałdzkiej do Wielkiego Ołtarza w kościele Narodzenia NMP w Gietrzwałdzie*, ss. 1–3; W. Nowak, *Historia obrazu i kultu Matki Bożej Gietrzwałdzkiej*, ss. 119–120; S. Ryłko, *Łaskami świątyni obraz Matki Boskiej w Gietrzwałdzie*, passim.

¹⁶ W 1992 r. ukazało się w Krakowie pierwsze wydanie tego opracowania. Wydanie drugie, aczkolwiek bez warsztatu naukowego, ukazało się w Olsztynie w 2006 r.

¹⁷ APG, Teka: Dzieje przygotowań koronacyjnych Obrazu Matki Bożej w Gietrzwałdzie, [b. sygn.], s. 1.

¹⁸ Koronacja odbyła się 10 VIII 1963 r. Głównym koronatorem był kard. Stefan Wyszyński, prymas Polski. Zob. <http://www.jezuici.pl/novysacz/historia>.

że się uda i ma realne podstawy”¹⁹. Treść rozmowy z o. Natońskim ks. Ryłko przekazał ówczesnemu wizytatorowi prowincjalnemu polskiej prowincji zakonu kanoników regularnych laterańskich ks. Teofilowi Widelce, a ten w sierpniu tegoż roku, w czasie odpustowych uroczystości Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, zainteresował sprawą ks. bp. Tomasza Wilczyńskiego albo, według zapisu ks. Ryłki, „podsunał Ks[iędzu] B[iskupo]wi myśl koronacji Obrazu M[atki] B[ożej] w Gietrzwałdzie. Ks[iędz] B[iskup] zgodził się na to i polecił porozumieć się z Ks[iędzem] B[iskupem] Obląkiem co do opracowania”²⁰. Po konsultacjach z ks. bp. Janem Obląkiem, we wrześniu 1962 r. przygotowanie odpowiedniej *positio* zlecono ks. Ryłce. W tym samym roku, po głównym odpuszczeniu września, obraz oddano do konserwacji w pracowni konserwatorskiej na Wawelu w Krakowie²¹. Zabiegu konserwacji dokonał Adam Witkowski pod kierunkiem prof. Tadeusza Kozłowskiego. Na temat samej konserwacji obrazu ks. Ryłko zanotował, że Witkowski „drogą mechaniczną zdjął wierzchnie warstwy farby, przywracając mu pierwotny wygląd. Twarzy M[atki] B[ożej] nie ruszał, nie było bowiem życzeniem Ks[iędza] B[iskupa] Wilczyńskiego odsłaniać twarzy, bo sama jest piękna a nie wiadomo co pod nią. Obraz zdjęto z deski, wyciągnięto na tzw. blejtramię”²². W kwestiach konserwacji konsultowano się także z prof. Adamem Bochnakiem, który „wydał o obrazie opinię historyka sztuki tak co do czasu namalowania, jak i sukienek, ich twórcy i czasu powstania”²³. Książd Ryłko przedstawił w tym czasie pierwszy schemat opracowanej *positio* zatytułowanej *Obraz Matki Bożej w Gietrzwałdzie na Warmii*, co do której ks. bp Jan Obląk miał jednak sporo zastrzeżeń. Książd Ryłko zredagował więc nowy schemat, tym razem wzorowany na *positio*, którą nieco wcześniej przygotowali jezuici dla obrazu nowosądeckiego Matki Bożej Pocieszenia. Korektę schematu w części historyczno-artystycznej przeprowadził prof. Franciszek Bielak, zaś w części historyczno-teologicznej o. Bednarz, jezuita²⁴. Tym razem schemat został przyjęty bez zastrzeżeń. Zatwierdzony przez ks. bp. Jana Obląka polski tekst *positio* przetłumaczył na język łaciński ks. Franciszek Grabiszewski, kanonik regularny laterański. *Positio* zatytułowana *Imago Matris Dei in Gietrzwałd (Varmia)* liczyła 28 stron maszynopisu i podzielona była na pięć rozdziałów: 1. Introductio; 2. Historia ecclesiae parochialis et imaginis Matris Dei in Gietrzwałd; 3. Historia cultus B[eatae] V[irginis] Mariae in Gietrzwałd; 4. Gratiae et beneficia per intercessionem Matris Dei de Gietrzwałd recepta; 5. Bibliographia²⁵. Przepisany tekst, zaopatrzony w kilka fotografii, opisał w ozdobną oprawę p. Jahoda w Krakowie²⁶. We wtorek, 12 września 1963 r., w atmosferze dopiero co zamkniętych uroczystości odpustu głównego, ks. bp Tomasz Wilczyński podpisał w Olsztynie suplikę do Ojca Świętego²⁷, do której dołączono *positio* i nazajutrz zawieziono do Sekretariatu Prymasa Polski w Warszawie. Dokumentację do Warszawy wieźli ks. Teofil Widelka,

¹⁹ APG, Teka: Dzieje przygotowań koronacyjnych.

²⁰ Ibidem.

²¹ Obraz zawiózł do Krakowa ks. Józef Kącki, wówczas proboszcz i przełożony kanonii w Gietrzwałdzie.

²² APG, Teka: Dzieje przygotowań koronacyjnych.

²³ Ibidem. Pełny tekst opinii prof. Bochnaka znajduje się w: S. Ryłko, *Łaskami słynący obraz Matki Boskiej w Gietrzwałdzie*, ss. 11–16.

²⁴ APG, Teka: Dzieje przygotowań koronacyjnych.

²⁵ Ibidem.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Tekst supliki – ibidem: „Olstini die 12 IX 1963. Beatissime Pater! Visitator Provinciae Polonae Ordinis Canoniorum Regularium Lateranensium, una cum loci Gietrzwałd parochi in Dioecesi Warmiensi, qui locus eiusdem Ordinis sociorum curae pastoralis commissus est, hodierno, Nominis Beatissimae Virginis die sacro, anno 1963 Illustrissimum ac Reverendissimum Almae et Patriarchalis Basilicae Vaticanae Capitulum expostulant, ut vetustam Beatae Mariae Virginis effigiem, ardenti cultu populi Polonorum cumulatam, benigne coronare dignetur. Postulationem hanc, quoad omnia proposita, nempe historiam ecclesiae parochialis et imaginis venerandae, historiam cultus et descriptionem gratiarum beneficiorumque,

wizytator prowincjalny polskiej prowincji zakonu kanoników regularnych, oraz ks. Stefan Ryłko. W Sekretariacie Prymasa dokumentację odbierał ks. Goździewicz²⁸. Odrębne pismo popierające suplikę dołączył kardynał Stefan Wyszyński, prymas Polski, i przekazał całość Stolicy Apostolskiej jeszcze w tym samym miesiącu. W Rzymie procedurę wspierał ks. bp Jan Obląk, który przebywał tam w związku z trwającym soborem²⁹. Na odpowiedź z Rzymu nie czekano długo. Już 20 października 1963 r. kardynał Paweł Marella, archidziekan Bazyliki Św. Piotra, wystawił odpowiedni dekret zezwalający na koronację obrazu złotymi koronami³⁰. Dokument dotarł na Warmię w początkach 1964 r. i do 13 lipca 1966 r. był przechowywany w kancelarii biskupiej w Olsztynie³¹. W lipcu 1966 r., na prośbę ks. Ryłki, który w lutym 1964 r. został proboszczem w Gietrzwałdzie, dekret został przekazany do Gietrzwałdu. Życzeniem ks. bp. Tomasza Wilczyńskiego było, aby koronacja obrazu odbyła się w czasie odpustu głównego, który sanktuarium obchodzi w uroczystość Narodzenia Najświętszej Maryi Panny. Pierwszym koronatorem miał być kardynał Stefan Wyszyński. Ze względu zatem na trwający akurat sobór, a także, jak zapisał ks. Ryłko w diariuszu, „projektowany wyjazd Ks[iędza] Prymasa do Ameryki, termin koronacji ustalono na 1967 rok”³².

Przebieg uroczystości koronacyjnych

W 1967 r. zewnętrzne uroczystości odpustu głównego obchodzono w niedzielę, 10 września. Wówczas też odbyła się koronacja obrazu. Przygotowania do wydarzenia, które miało wyznaczyć nową kartę w dziejach sanktuarium, rozpoczęto już w 1966 r. 11 listopada 1966 r. do prymasa udała się delegacja zakonna z wizytatorem prowincjalnym Henrykiem Walczakiem na czele z zaproszeniem na uroczystości oraz dwiema kopiami obrazu, z których jedną podarowano prymasowi, natomiast druga, pobłogosławiona przez prymasa, miała służyć jako obraz nawiedzenia w parafii

---

ex toto veram, fideque maxima dignam, testare volo, simulatque authentiam imaginum arte photographica confectarum, quae annexae sunt, praesentibus attestor. Denique pro maximo honore et piissimo officio reputo, cui pastoralis cura Dioecesis Warmienseis mandato Sedis Apostolicae conceditur, me preces supradictas toto ex corde commendare posse, uberrimos fructus largissimasque gratias divinas ex cultus Mariani incremento speraturum. Ad pedes Sanctitatis Vestrae provolutus Thomas Wilczyński Episcopus in Olsztyn”. Polski tekst supliki został opublikowany w: W. Nowak, *Historia obrazu i kultu Matki Boskiej Gietrzwałdzkiej*, s. 18, a także w: S. Ryłko, *Łaskami słynący obraz Matki Boskiej w Gietrzwałdzie*, ss. 23–24.

²⁸ APG, Teka: Dzieje przygotowań koronacyjnych.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Tekst dekretu za oryginałem znajdującym się w APG: „Paulus Sanctae Romanae Ecclesiae Presb[yster] Cardinalis Marella Tituli S[ancti] Andreae de Hortis S[acrat]is[imae] Patriarchalis Basilicae Principis Apostolorum de Urbe Archipresbyter Sacrae Congregationis Rev[erendae] Fabricae Praefectus Eminensissimo ac Reverendissimo Stephano S[anctae] R[omanae] E[cclesiae] Card[inali] Wyszyński Archiep[iscop]o Gnesnensi salutem in Domino. Ex litteris quas ad Capitulum Nostrum misisti, cui quidem privilegium competit sacras Deiparae effigies coronandi arte cultuque insignes, laeto animo comperimus in circumscriptione eccl[esiast]ica Olsztyn et praecise in Ecclesia parochiali in civitate GIETRZWAŁD, iam a longo tempore Beatissimam Virginem Mariam, in antiqua tabula pictam, tenerrima recoli devotione. Cum vetustum atque fragrantissimum erga eiusdem B[eatissimam] V[irginem] M[ariam] simulacrum cultum atque magnam esse christifidelium ad id venerandum frequentiam intellexerimus NOS, qui Dei Genitricem honorem semper pro viribus fovere ac tueri studuimus, Tui Tuique populi desiderio ac votis Caput B[eatissimae] V[irginis] M[ariae] aureo diademate decorandi annuere et satisfacere cupientes, hodie, una cum Nostro Capitulo in aula capit rite congregato atque de communi eiusdem suffragio decrevimus atque mandavimus praefatum Deipare S[acrum] Simulacrum Nomine Nostro atque ritu solemni pretiosa ex auro corona redimiri posse. Istius autem coronationis peragendae munus ita concedimus ut Tu per Teipsum vel per alium a Te delegatum illud perficere possis ac valeas. Datum Romae ap[ud] S[anctum] Petrum, die 20 Octobris a[nn]o MCMLXIII, Pauli PP VI, primo”.

³¹ APG, Kronika Sanktuarium Maryjnego w Gietrzwałdzie 1945–1972, s. 91.

³² APG, Teka: Dzieje przygotowań koronacyjnych.

i w zakonie³³. 18 lutego 1967 r. podobne zaproszenie wystosował do prymasa ks. bp Józef Drzazga, który zastąpił na urzędzie ordynariusza w Olsztynie zmarłego w 1966 r. ks. bp. Tomasza Wilczyńskiego³⁴. W tym czasie ks. kanonik Stanisław Zdanowicz oraz ks. kanonik Julian Wojtkowski, późniejszy biskup pomocniczy na Warmii, ułożyli tekst Mszy św. z czytaniem biblijnymi o Najświętszej Maryi Pannie Gietrzwałdzkiej³⁵. Ksiądz Władysław Turek, wówczas dyrektor Wydziału Duszpasterstwa przy Kurii Biskupiej w Olsztynie, oraz ks. Stefan Ryłko CRL, proboszcz gietrzwałdzki, przygotowali cykl czytań na nabożeństwa majowe w 1967 r., które miały przybliżyć dzieje sanktuarium, objawienia oraz kult obrazu Matki Bożej Gietrzwałdzkiej³⁶. W kościele i jego otoczeniu, a także przy źródle, gdzie miał stanąć monumentalny ołtarz polowy, przeprowadzono wiele prac restauracyjnych i konserwatorskich. Wykonanie koron zlecono krakowskiemu złotnikowi Jerzemu Biezanowskiemu. Nad przygotowaniem do uroczystości czuwał komitet diecezjalny, w skład którego weszli: bp Józef Drzazga – przewodniczący, ks. kanonik Stanisław Zdanowicz, ks. kanonik Julian Wojtkowski, ks. kanonik Henryk Gulbinowicz, ks. prał. J. Wojtukiewicz, ks. Władysław Turek, ks. Henryk Walczak, wizytator prowincjalny polskiej prowincji zakonu kanoników regularnych laterańskich, ks. Teofil Widelka prepozyt kanonii gietrzwałdzkiej, ks. Stefan Ryłko proboszcz gietrzwałdzki, ks. Stefan Zagrodzki CRL dziekan drezdenecki, ks. Wiktor Szota CRL wicedziekan elcki, ks. Kazimierz Błoński CRL ekonom kanonii gietrzwałdzkiej³⁷.

Uroczystości odpustowe i koronacyjne rozpoczęły się w środę wieczorem 7 września 1967 r. niesporami celebrowanymi przez zasłużonego dla Warmii w okresie powojennym i spoczywającego na cmentarzu gietrzwałdzkim ks. infułata Wojciecha Zinka. Kazanie inauguracyjne wygłosił ks. Feliks Zapłata, werbista. Odtąd aż do niedzieli 10 września trwały w kościele nieustanne modlitwy i czuwania nocne. W niedzielę rano w uroczystej procesji przeniesiono obraz z kościoła do ołtarza polowego przy źródle, który wzniesiono według projektu i pod nadzorem brata Romana ze zgromadzenia chrystusowców w Poznaniu. Procesję prowadził ks. bp Jan Obląk, a towarzyszyła jej orkiestra z Elbląga. Przedtem jednak uroczystą liturgię z kazaniem dla wiernych obrządku ukraińsko-bizantyjskiego odprawił w kościele ks. mitrat Bazyli Oszczypko. O godz. 10 odbyło się uroczyste powitanie księży biskupów z prymasem oraz pątników. O godz. 11 rozpoczęła się ceremonia koronacji przy ołtarzu polowym. Dekret Stolicy Apostolskiej, przetłumaczony na język polski odczytał ks. kanonik Julian Wojtkowski³⁸, potem przedstawiciele zakonu kanoników regularnych oraz parafii złożyli ślubowanie³⁹, a następnie pobłogosławiono złote korony, które do ołtarza przynieśli na ozdobnych poduszkach obleczonej w purpurę ks. Stanisław Więzik CRL oraz ks. Mieczysław Madej CRL. Na głowy postaci Jezusa i Maryi korony nakładał prymas, a wspoma-

³³ Ibidem. W delegacji oprócz wizytatora prowincjalnego byli: ks. Teofil Widelka prepozyt gietrzwałdzki, ks. Stefan Ryłko proboszcz gietrzwałdzki oraz brat Alojzy Ossowski ekonom prowincjalny. Na jednej z kopii prymas umieścił odręczny napis: „Umiłowanej Pani Świętej Warmii, czczonej w Gietrzwałdzie, w macierzyńską niewolę oddaję Lud Boży na Warmii i wszystkich Czcieli i Pielgrzymów, prosząc o wstawiennictwo przed Tronem Bożym za cały Naród Ochrzczonej w Polsce Millenijnej. Z błogosławieństwem. Stefan Kardynał Wyszyński, Prymas Polski”.

³⁴ Ibidem. Tekst zaproszenia bp. Drzazgi został opublikowany w: S. Ryłko, *Łaskami słynący obraz Matki Boskiej w Gietrzwałdzie*, ss. 28–29.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Ibidem. Opracowanie to wydawano później kilkakrotnie drukiem pt. *Objawienia Matki Bożej w Gietrzwałdzie*.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Tekst polski dekretu został opublikowany w: B. Tomczyk, S. Ryłko, *Siostra miłosierdzia Barbara Stanisława Samułowska wizjonerka z Gietrzwałdu i inne osoby obdarzone łaską objawień*, s. 82, a także w: W. Nowak, *Historia obrazu i kultu Matki Boskiej Gietrzwałdzkiej*, s. 19.

³⁹ Tekst ślubowania został opublikowany w: W. Nowak, *Historia obrazu i kultu Matki Boskiej Gietrzwałdzkiej*, ss. 37–38.

gali go: kardynał Karol Wojtyła, abp Bolesław Kominek, abp Antoni Baraniak oraz bp Józef Drzazga. Bezpośrednio po akcie koronacji zaczęła się koncelebrowana suma pontyfikalna, której przewodniczył kardynał Karol Wojtyła. Kazanie wygłosił prymas⁴⁰. Liturgia zakończyła się procesją z obrazem do kościoła, gdzie przedstawiciele ludu warmińskiego złożyli hołd Matce Bożej Pani Warmii i Mazur⁴¹. Według danych kroniki w uroczystości koronacji obrazu wzięło udział 150 tys. wiernych z diecezji warmińskiej oraz diecezji ościennych, 2 kardynałów, 2 arcybiskupów i 28 biskupów, przedstawiciele kilku kapituł katedralnych i kolegiackich, ponad 200 księży, klerycy seminariów duchownych w Olsztynie i w Pieniężnie, a także ponad 200 siostr zakonnych. Zakon kanoników regularnych laterańskich reprezentował jego opat generalny Joseph Soetemans przybyły z Rzymu⁴².

Kradzież koron

Dokładnie rok później sanktuarium przeżyło akt profanacji. W nocy z 10 na 11 września 1968 r., tuż po zakończeniu obchodów odpustu głównego i rocznicy koronacji, do kościoła wdarli się złodzieje i z obrazu zdarli drogie korony oraz złote wota. Kronikarz zakonny zapisał wówczas w kronice sanktuarium: „Wielka tragedia – w nocy z 10/11-go września dokonano włamania do naszego kościoła. Złoczyńcy zniszczyli witraż obok ołtarza M[atki] B[ożej] Bolesnej w lewej nawie, przedostali się do kościoła i po ściągnięciu siłą zasłony z cudownego Obrazu zrabowali korony z głów Matki Bożej i Dzieciątka Jezus, założone dokładnie rok temu przez J[ego] Em[inencję] Ks[iędza] Kard[ynała] Prymasa i biskupów w czasie uroczystej koronacji. Smutne zakończenie rocznicy koronacji. Skradziono również kilkanaście wotów, w tym 4 sznury bursztynów, złote obrączki, krzyżyki i parę serduszek. Włamanie zauważył kleryk Piotr Szmatta otwierając kościół o godz. 5-tej rano. Zaalarmował księży i kleryków, którzy byli jeszcze na miejscu. Powiadomiono M[ilicję] O[bywatelską], Ks[iędza] Biskupa i Ks[iędza] Wizytatora. Kościół z powodu śledztwa był niedostępny dla wiernych w godzinach przedpołudniowych. Msze święte księża odprawiali w kaplicy św. Józefa i w Instytucie Katechetycznym⁴³. Mimo prowadzonego dochodzenia sprawców nie wykryto. Natomiast korony odnaleziono na nasypie kolejowym w pobliżu Kraśnika na Lubelszczyźnie, o czym milicja powiadomiła proboszcza 23 października 1968 r.⁴⁴ 28 października przedstawiciele powiatowej komendy milicji w Olsztynie przywieźli odnalezione korony do Gietrzwałdu do identyfikacji. Korony były zniszczone, pogięte i pozbawione szlachetnych kamieni. Po spisaniu protokołu zabrano je ponownie do Olsztyna jako materiał niezbędny w śledztwie⁴⁵. Wydano je dopiero 29 listopada na ręce ks. Stefana Ryłki. W tym samym dniu zostały przedstawione biskupowi Józefowi Drzazdze, a następnego dnia przewiezione do Krakowa do reparacji⁴⁶. Korony naprawione przez Jerzego Bieżanowskiego wróciły do Gietrzwałdu 20 stycznia 1969 r.⁴⁷

⁴⁰ Tekst kazania został opublikowany w: S. Rytko, *Laskami słynący obraz Matki Boskiej w Gietrzwałdzie*, ss. 59–70.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Ibidem.

⁴³ APG, Kronika Sanktuarium Maryjnego w Gietrzwałdzie, s. 114v.

⁴⁴ Tamże, s. 115: „Pierwsza pomyślna wiadomość w sprawie koron. M[ilicja] O[bywatelska] komunikuje, że w województwie lubelskim koło Kraśnika zostały odnalezione korony, najprawdopodobniej z naszego kościoła. Zdjęcia, które przynieśli, potwierdzają tę wiadomość”.

⁴⁵ Ibidem, s. 115v.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Ibidem, s. 117v.

Rekoronacja obrazu

Decyzja o rekoronacji obrazu zapadła kilka dni po jego profanacji, aczkolwiek z wyznaczeniem daty postanowiono czekać na zakończenie dochodzenia prowadzonego przez milicję. W tym czasie w Krakowie wykonano nowe korony, które do Gietrzwałdu przywieziono 6 grudnia 1968 r.⁴⁸ Trzy dni później, 9 grudnia 1968 r., w gietrzwałdzkim domu zakonnym kanoników regularnych laterańskich odbyła się konferencja z udziałem ks. bp. Józefa Drzazgi oraz ks. Henryka Walczaka, wizytatora prowincjalnego polskiej prowincji zakonu. W czasie konferencji postanowiono, że rekoronacja Obrazu odbędzie się 2 lutego 1969 r. w uroczystość Matki Boskiej Gromnicznej. W dniu rekoronacji, mimo sporego zimna, sanktuarium zgromadziło tłumy wiernych. Obraz wyjęto z nastawy ołtarza już dzień wcześniej i ustawiono na mensie ołtarza głównego w ozdobnym feretronie. Ceremonia rekoronacji rozpoczęła się o godz. 9 rano pobłogosławieniem odzyskanych i naprawionych koron. Korony nakładał ks. bp Józef Drzazga, a wspomagali go ks. bp Jan Obłąk oraz ks. infułat Wojciech Zink. Następnie celebrowano uroczystą mszę pontyfikalną, po której odbyła się procesja z obrazem wokół kościoła. Przed uroczystością, dla lepszego zabezpieczenia obrazu, zamontowano w ołtarzu nową szafę pancerną, która została wykonana w warsztacie inż. Stanisława Dudy w Wieliczce⁴⁹. W związku z rekoronacją Obrazu Madonny Gietrzwałdzkiej zaczęto nazywać wizerunkiem „Matki Bożej dwakroć koronowanej”, ale nazwa nie utrzymała się w powszechnym użyciu⁵⁰.

Zakończenie

Długa i interesująca historia obrazu Matki Bożej Gietrzwałdzkiej „dwakroć koronowanej”, to nie tylko dzieje jednego z wielu cennych i wartych obejrzenia dzieł sztuki sakralnej, pomnik kultury kościelnej, zaś wielorakie odniesienia do niego ludzi wielu generacji, języków i narodów, to nie tylko formy pobożności ludowej, fragment chrześcijańskiej kultury religijnej regionu. Historia tego obrazu, to historia ludzi, którzy w nim odnajdywali siebie – swoją tożsamość i ostateczny sens życia, to historia spełnionych a czasem niespełnionych nadziei⁵¹, heroicznej miłości i niepokoju egzystencjalnego, doli i niedoli, to historia zatem tego wszystkiego, co stanowi człowieka i historię jego bardziej lub mniej szczęśliwego bytu.

Die erste und erneute Krönung vom heiligen Bild der Mutter Gottes aus Gietrzwałd (Dietrichswalde)

Zusammenfassung

Der vorliegende Artikel befasst sich mit der Frage der ersten und der wiederholten Krönung vom heiligen Bild der Mutter Gottes in ermländischem Dietrichswalde. Das anonyme, jedoch durch viele Gnadenzeichen bekannte Bild befindet sich im Besitz der Dietrichswalder Pfarrkirche seit der Wende des 16.–17. Jahrhunderts. Seit dem 18. Jh. wurde das Bild als „ruhreich an Gottesgnaden“ von Gläubigen verehrt. Die Verehrung des Kultbildes verstärkte sich nach mehreren Offenbarungen Mariä im Jahre 1877. Im Jahre 1967 wurde das Bild mit Papstkronen dekoriert, die leider ein Jahr später einem Diebstahl zum Opfer fielen, daher musste man 1969 eine erneute Krönung der Kultfigur durchführen. Es ist zu betonen, dass sowohl die Feierlichkeit der ersten, als auch der zweiten Krönung zu einem bedeutenden historischen, religiösen und gesellschaftlichen Ereignis im Ermland der 2. Hälfte des 20. Jahrhunderts geworden sind.

Übersetzt von Magdalena I. Sacha

⁴⁸ Ibidem, s. 116.

⁴⁹ Ibidem, ss. 118–118v.

⁵⁰ J. Piskorska, *Rozwój Sanktuarium Gietrzwałdzkiego*, Studia Warmińskie, 1977, t. 14, s. 443.

⁵¹ J. Nowak, *Świadectwo o laskach gietrzwałdzkich*, w: *Maryjne orędzie z Gietrzwałdu*, ss. 105–109.